

FINNMARKSKOMMISJONENS RAPPORT FOR FELT 5- VARANGERHALVØYA ØST

Vadsø, 24. juni 2014
v/ kommisjonsleder
Jon Gauslaa

Grunnlaget for konklusjonene

Felt 5 omfatter all FeFo-grunn i kommunene Vardø og Vadsø, men **ikke** privat grunn. Feltet ble utlyst 10. mars 2011.

Opplysninger om bruk og rettsoppfatninger:

- *Muntlige kilder* (folkemøter, offentlig høringsmøte, befaringer, bevisopptak, partsmedvirkning, interesserepresentanter)
- *Sakkyndige utredninger* (utført på oppdrag av kommisjonen)
 - Feltutredning om bruk og rettsoppfatninger (desember 2012)
 - Tematiske utredninger (allmennhetens bruk, sjølaksefiske, rettshistorie)
- *Arkivundersøkelser* (FeFo, statsarkivet, Riksarkivet, biblioteker etc.)
- *Litteraturgjennomgang* (lokalhistoriske fremstillinger, tidligere utredninger om lokal bruk, rettspraksis, juridisk litteratur)

Opplysningene har dannet grunnlaget for kommisjonens vurderinger av:

- Hvilken bruk har vært utøvd (varighet, omfang, innhold, kontinuitet) og hvilke rettsoppfatninger har bruken vært utslag av/gitt opphav til?

Grunnlaget for konklusjonene

Rettslig grunnlag: Alminnelige rettsprinsipper om rettserverv med grunnlag i langvarig bruk, jf. finnmarksloven §§ 5 og 29

- Lokal sedvanerett, alders tids bruk, festnede forhold, hevd:
 - Det må ha foregått *langvarig* og *sammenhengende* bruk av et *visst omfang*. Bruken må bygge på en *beskyttelsesverdig oppfatning* om at bruken er utslag av en underliggende rettighet (god tro).
 - Vilkårenes nærmere innhold varierer med rettsgrunnlaget. Det går en grense mot tilfeldig bruk og mot bruk som har grunnlag i avtale/kontrakt.
- Folkeretten/ILO 169 medfører at vilkårene om utøvd bruk og god tro ikke kan praktiseres strengt, men har ikke gitt grunnlag for andre konklusjoner enn de som følger av de internrettslige kildene.
 - Vilkåret om brukens omfang for erverv av eiendomsrett i artikkel 14 (1) ("dominerende" bruk) er for eksempel i praksis sammenfallende med vilkåret om brukens omfang etter reglene om alders tids bruk.

Spørsmål behandlet uavhengig av krav

Kommisjonen skal etter finnmarksloven § 33 bokstav a), jf. § 32 uttale seg om hvem eier grunnen i feltet, og hvilke bruksretter som gjelder der uavhengig av fremsatte krav.

- Kommisjonen har derfor i rapportens kapittel 7 generelt behandlet den kollektive rettighetssituasjonen i feltet.
- Dette er også nødvendig for å ta stilling til spørsmålet om erverv av eventuelle kollektive eller individuelle rettigheter ut over dette.

Spørsmål om mulige *individuelle rettighetserverv* som ikke er brakt inn for kommisjonen, er ikke vurdert.

- Umulig å identifisere slike spørsmål.
- Manglende behandling av et mulig rettighetsspørsmål i kommisjonen medfører ikke rettighetstap.
- Spørsmålene kan bringes inn for de alminnelige domstolene. Dette gjelder også andre spørsmål som kommisjonen ikke har behandlet.

Vurderte rettighetskrav

Kommisjonen har vurdert sju innmeldte krav om kollektive eier- og/eller bruksrettigheter (rapportens kapittel 8 – 10):

- Reinbeitedistrikt 6 (Varangersiidaen), Nord-Varanger kvenforening, Vestre Jakobselv utmarkslag, Team Jakobselv, Skallelv bygdelag, Nesseby bygdelag, Tana- og omegn sjølaksefiskerforening.
 - Kravene bygger på den bruken som er utøvd av de ulike gruppene. De er ikke fremsatt på vegne av lagene/foreningene som sådan, men på vegne av den personkretsen som har brukt de områdene kravene gjelder.

Kommisjonen har vurdert fire innmeldte krav om erverv av individuelle rettigheter (rapportens kapittel 11):

- Ole Volte, Gården Sjaabuselven, Magnhild Reisænen, Helge Huru.
 - Noen av kravene (Volte, Reisænen, Huru) bygger på utøvd bruk, andre på tolkning av hjemmelsdokumenter/kontrakt (Sjaabuselven).

De generelle rettighetsforholdene i feltet

- FeFo eier den grunnen i Vardø og Vadsø kommuner som ble overført fra Statskog da finnmarksloven trådte i kraft i 2006.
 - Grunnen har i dag rettslig sett karakter av et regionalt felleseie.
- Finnmarksloven stadfester/lovfester den lokale befolkningens kollektive bruksrettigheter i feltet. Lokalbefolkningen har også visse bruksrettigheter som ikke er regulert i finnmarksloven.
- Bruksrettighetene har i lokalbefolkningens respektive tradisjonelle bruksområder et selvstendig rettsgrunnlag (lokal sedvanerett/alders tids bruk) ved siden av loven.
 - Bruksrettighetene er i disse områdene vernet mot opphevelser og omfattende innskrenkninger. De må utøves innenfor lovgivningens rammer.
- Det er med grunnlag i alders tids bruk også etablert en alminnelig kollektiv bruksrett til reindrift i feltet.
 - Retten har samme rettslige beskyttelse som andre rettigheter som har et selvstendig rettsgrunnlag, og må utøves innenfor lovgivningens rammer.

Eiendomsrett – rapportens kapittel 7

- FeFo eier den grunnen i feltet som ble overført til FeFo fra Statskog ved finnmarkslovens ikrafttreden.
 - Lokalbefolkningens bruk av ulike områder i feltet har hatt tilstrekkelig omfang og innhold til å gi grunnlag for eiendomsrett.
 - Bruken har omfattet de ressursene det til enhver tid har vært aktuelt å utnytte, og er i hovedsak eldre enn statens disposisjoner.
 - Statens jordutvisninger kom senere i gang i Vadsø/Vardø (1840-tallet) enn i Vest-Finnmark (1770/80-tallet).
 - Fra 1860-tallet har staten oppmålt og fradelt et stort antall eiendommer i feltet og også foretatt andre grunneierdisposisjoner.
 - Om staten i feltet alt da var privatrettslig grunneier kan diskuteres, men statens disposisjoner har medført at oppfatningen om staten som eier av grunnen i feltet har festnet seg også hos den lokale befolkningen.
 - Som følge av dette var statens eiendomsrett til grunnen i feltet etablert som et festnet forhold da finnmarksloven trådte i kraft i 2006 og eiendomsretten ved lov ble overført til regionalt felleseie (FeFo).

Bruksrett – rapportens kapittel 7

- Lokalbefolkningen har opparbeidet kollektiv bruksrett til blant annet bufebeite, vedhogst, torvstikking, fiske i ferskvann, jakt og fangst, egganking og multeplukking.
 - Rettighetene har i hovedsak en opprinnelig karakter. De bygger på bruk som stort sett er eldre enn statens disposisjoner.
 - Rettighetene har et selvstendig rettsgrunnlag, og er beskyttet mot opphevelser og sterke innskrenkninger (Grl. § 105).
 - Rettighetene har karakter av *ikke-eksklusive fortrinnsrettigheter* innenfor lokalbefolkningens tradisjonelle bruksområder.
 - Finnmarksloven bekrefter lokalbefolkningens bruksrettigheter.
- Lokalbefolkningen har også opparbeidet visse rettigheter som ikke er regulert i finnmarksloven.
 - Blant er det opparbeidet en husbehovsrett for bygdefolk til uttak av sand og grus i deres nærområder der slik bruk har foregått

Bruksrett – rapportens kapittel 7

Rettstilstanden i feltet har en *allmenningsrettslig karakter*.

- Bruksrettighetene ligger til lokalbefolkningen. Grunnen er eid av andre (i statsallmenningene av staten, i Vadsø/Vardø av FeFo).
- FeFo kan disponere over rettighetene innenfor lovgivningens rammer. Rettighetenes selvstendige karakter begrenser FeFos rådighet.
 - FeFo kan ikke disponere på en måte som fortrenger lokale brukere fra deres tradisjonelle bruks- og høstingsområder.
 - Dette gjelder lokal stedbunden bruk som utøves med utgangspunkt i lokale bygdesamfunn i de områdene hvor befolkningen i disse bygdene tradisjonelt har høstet av utmarksressursene,
- Andres rettigheter i feltet (kommunenes og fylkets øvrige innbyggere, tilreisende) har grunnlag i finnmarksloven, og har ikke samme rettslige beskyttelse som den lokale bruken.
 - Slik bruk må stå tilbake for lokale bruk, f. eks. ved ressursknapphet.
- Det er ikke kommisjonens oppgave å vurdere *hensiktsmessigheten* av den forvaltningsordningen som er regulert i finnmarksloven.

Reindriftsrett – rapportens kapittel 8

- Kommisjonen har vurdert innmeldt krav fra siidaandels-
haverne i reinbeitedistrikt 6 (Varangersiidaen) om eiendoms-
eller bruksrett til det meste av FeFo-grunnen i feltet.
 - Det er med grunnlag i langvarig bruk ervervet en alminnelig
bruksrett til reindrift i feltet, jf. presumsjonen i reindriftsloven § 4.
 - Retten har det innholdet som er angitt i reindriftsloven. Den må
utøves innenfor lovens rammer.
 - I likhet med andre selvstendige bruksrettigheter hviler retten
som en heftelse på grunneierens rådighet. Den er beskyttet mot
opphevelser og omfattende innskrenkninger.
 - Siidaandelshaverne i distriktet har andel i bruksretten innenfor
distriktsgrensene, men uten at retten ligger eksklusivt til disse.
 - De har ikke ervervet eiendomsrett til noen deler av feltet.
 - Vilkåret om eksklusiv/dominerende bruk anses ikke oppfylt.

Kollektive krav – rapportens kapittel 9

Nord-Varanger kvenforening – saken gjelder mulig erverv av bruksrett i feltet for "alle som bor der", og særlige beiterettigheter nær bygdene.

- Foreningen har fått medhold i at lokalbefolkningen i feltet har ervervet selvstendige bruksrettigheter til blant annet beite, hogst og jakt, fangst og fiske i deres tradisjonelle bruksområder, jf. rapportens kapittel 7.
- Det er ikke ervervet beiterettigheter i bygdenære områder ut over den alminnelige beiteretten (som har karakter av en rettsbeskyttet lokal fortrinnsrett).

Vestre Jakobselv utmarkslag – saken gjelder mulig erverv av kollektiv bruksrett til ulike former for utmarkshøsting for den befolkningen som sogner til Vestre Jakobselv og nærliggende bygder (Paddeby, Kariel)

- Utmarkslaget har fått medhold i at befolkningen har andel i en kollektiv bruksrett i området som bl.a. omfatter beite, hogst, fiske i ferskvann og jakt og fangst.
- Retten har karakter av en rettsbeskyttet fortrinnsrett som begrenser FeFos eierrådighet. Det må unngås at andres bruk fortrenger den lokale bruken.
- Retten omfatter også *nødvendig* motorferdsel i utmark langs *faste traseer* i forbindelse med *næringsmessig* utmarkshøsting.

Kollektive krav – rapportens kapittel 9

Team Jakobselv – saken gjelder mulig erverv av kollektiv eiendomsrett eller særlige bruksrettigheter i området nord for Vestre-Jakobselv.

- Teamet har ikke fått medhold i at det i dette området er ervervet rettigheter ut over den alminnelige lokale fortrinnsretten.

Nesseby bygdelag – saken gjelder mulig erverv av bruksrett til bl.a. fiske, snarefangst og multeplukking mellom Jakobselvkroken og Ordovann for befolkningen i Nesseby kirkested og nærliggende bygder.

- Bygdelaget har fått medhold i at den befolkningen kravet er fremsatt på vegne av har andel i den fortrinnsretten som er etablert i det området kravet gjelder.

Skallelv bygdelag – saken gjelder mulig erverv av bruksrett til et grustak ved Komagnes for bygdefolket i Skallelv.

- Bygdelaget har fått medhold i at bygdefolket i Skallelv har ervervet rett til uttak av sand og grus til husbehov frå et grustak ved Komagnes, jf. hevdsloven § 8 annet ledd om erverv av rettigheter for folket "i ei bygd eller annan vid krins".
- Retten tilkommer også bygdefolket i Komagvær.

Sjølaksefiske – rapportens kapittel 10

Tana- og omegn sjølaksefiskerforening – saken gjelder mulig erverv av rett til sjølaksefiske med faststående redskap for befolkningen i feltet.

- Foreningen har fått medhold i at dette er en rettighet som har et selvstendig grunnlag i alders tids bruk.
 - Rettighetservervet ble påbegynt i siste halvdel av 1800-tallet og har blitt fullført parallelt med statens reguleringer av fisket fra og med 1905.
 - Statens reguleringer (utvisninger av lakseplasser) har hatt karakter av offentlig myndighetsutøvelse, og har ikke hindret rettsdannelsen.
 - Retten er beskyttet mot opphevelser og omfattende innskrenkninger.
 - FeFo må ved tildeling av lakseplasser unngå at lokale brukere fortrenses fra deres tradisjonelle fiskeområder.
 - Inndragningen av statlige lakseplasser i feltet rundt 1980 må anses som et inngrep i en rett som i prinsippet hadde ekspropriasjonsrettslig vern.

Individuelle krav – rapportens kapittel 11

Ole Volte – saken gjelder erverv av eiendomsrett til tidligere festetomt ved Gjeldhaugene og strandstrekning, og bruksrett til to lakseplasser.

- Kravet har ikke ført fram. Det har foreligget annen atkomst (festetomta), og er ikke utøvd tilstrekkelig sammenhengende bruk (lakseplassene).
- Volte har som bosatt i Vestre Jakobselv andel i den lokale fortrinnsretten som gjelder for innbyggerne der til laksefiske og annen ressursutnyttelse.

Eiendommen Sjaabuselven v/Geir Wulff – saken gjelder erverv av rett til bruk av nærliggende FeFo-grunn på linje med reindriften med grunnlag i eiendommens hjemmelsdokumenter.

- Det tilligger eiendommen beiterett i samsvar med stedfunnen bruk forutsatt at det drives jordbruk på eiendommen. Retten kan avløses etter jordskifteloven.
- Hjemmelsdokumentene gir ikke grunnlag for erverv av særlige rettigheter ut over dette. Det er ikke anført rettighetserverv med grunnlag i utøvd bruk.
- Om noen bosetter seg på eiendommen, vil de ha andel i de kollektive rettighetene lokalbefolkningen i området (Kiby) har opparbeidet.

Individuelle krav – rapportens kapittel 11

Magnhild Reisænen – saken gjelder erverv av eiendomsrett til festetomt ved Tønnevannsmyra, særlig bruksrett til multeplukking på myra og rett til motorferdsel til myra.

- Kravsmelder har hatt annen atkomst til tomta siden 1987 (festekontrakt) Bruken før dette er ikke tilstrekkelig til å erverve eiendomsrett, men det er ervervet en bruksrett som innebærer at hun har rett til fortsatt feste utan nærmere vilkår.
- Kravsmelder har med grunnlag i reglene om hevd ervervet en særrett til multeplukking på Tønnevannsmyra. Særretten innbefatter også rett til *nødvendig* motorferdsel til myra, men bare i forbindelse med multeplukking.

Helge Huru – saken gjelder erverv av rett til fiske i Skalleelv på samme vilkår som bygdefolket (Hurus familie bosatte seg i Skalleelv på 1870-tallet. Han bodde der frem til midt på 1960-tallet).

- Kravsmelder har ikke ervervet en særrett til fiske med grunnlag i lang tids bruk.
- Han har imidlertid rett til fiske på samme vilkår som innenbygdsboende medlemmer av Skalleelv JFF med grunnlag i langvarig forpaktningsspraksis, jf. alminnelige avtalerettslige prinsipper om tredjemannsavtaler.

Enstemmighet/dissenser

Rapporten er enstemmig, bortsett fra når det gjelder den rettslige karakteren av retten til storviltjakt (elgjakt)

- Magga og Pedersen: Retten har et selvstendig rettsgrunnlag i gammel bruk på linje med annen lokal bruk.
 - Retten til storviltjakt er en del av en jaktrett av opprinnelig karakter, som omfatter alle former for vilt som det til enhver tid er tillatt å drive jakt på.
- Gauslaa og Heggelund: Det må trekkes et skille mellom småviltjakt (opprinnelig rett) og storviltjakt (lovbestemt rett).
 - Storvilt har fra gammelt av vært ansett som et knapphetsgode og vært regulert på en annen måte enn småviltjakten. Som følge av dette har det ikke vært rom for rettighetsserverv ved siden av eller ut over lovgivningen.
- Ingen egentlig praktisk forskjell mellom synspunktene.
 - Lokale jegere og jaktlag har en beskyttelsesverdig posisjon, og elgjakten vil også i fremtiden måtte underlegges streng regulering.

Overprøving

- FeFo skal etter finnmarksloven § 34 *uten ugrunnet opphold* ta stilling til kommisjonens konklusjoner, og sørge for nødvendige tinglysninger om man er enig i konklusjonene.
- Tvister om kommisjonens konklusjoner kan bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark (ennå ikke trådt i funksjon) innen 24. desember 2015, jf. finnmarksloven § 38.
- Tvister om konklusjoner i rapporten (eller spørsmål som ikke er realitetsbehandlet), kan alternativt bringes inn for de alminnelige domstolene (Øst Finnmark tingrett).
 - Initiativet til saksanlegg må komme fra vedkommende private part eller andre med rettslig interesse i saken. Dette gjelder enten FeFo har motsatt seg eller godtatt kommisjonens konklusjon.
- Partene kan som alternativ til rettslig prøving, anmode kommisjonen om å mekle, jf. finnmarksloven § 35. Dette må skje før fristen for å bringe saken inn for Utmarksdomstolen er utløpt.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISJONEN

Mer informasjon

www.finnmarkskommisjonen.no

www.finnmarkskommisjonen.no

Takk for oppmerksomheten!